

УДК 81'371(043.3)

Да пытання пра экспрэсіўныя сродкі выражэння негатыўнай ацэнкі ў беларускай і рускай мовах

А.А. Кожынава, Т.В. Нікіценка

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

Артыкул прысвечаны пытанню выражэння негатыўнай эмацыянальнай ацэнкі лексічнымі сродкамі. Матэрыялам для яго паслужылі лексемы блізкароднасных моў – рускай і беларускай, якія ў тлумачальных слоўніках пазначаюцца паметамі неадабр., зневаж., пагардл. і інш. Такія словы, акрамя свайго асноўнага значэння, нясуць суб'ектыўную ацэнку гаворачага да прадмета гаворкі. На прыкладах некаторых лексічных адзінак пазначаюцца асаблівасці, а таксама тое агульнае, што прасочваецца ў механізмах з'яўлення ацэначных значэнняў у дадзеных мовах. Разглядаюцца выпадкі набыцця эмацыянальна-ацэначнага кампанента семантыкі лексікай іншамоўнага паходжання; у выпадках асэнсавання ўнутранай формы ці, наадварот, у выніку страты ўнутранай формы слоў. Увогуле працэс семантычнага развіцця, знікнення і з'яўлення новых эмацыянальна-ацэначных лексем у мове жывы і, часам, больш актыўны ў параўнанні з іншымі пластамі лексікі, што патрабуе пастаяннага лінгвістычнага маніторынгу. У артыкуле падаюцца прыклады ўжывання такіх лексем у мастацкіх творах беларускіх класікаў, а таксама сучасныя ўжыванні ў маўленні інтэрнаўтаў.

Экспрэсіўнасць як лінгвістычная катэгорыя звязана з існаваннем мноства тэорый і канцэпцый і не мае адназначнага адпаведнага вырашэння. Асноўныя пытанні, звязаныя з азначэннем экспрэсіўнасці, можна звязаць з *прыродай самой экспрэсіўнасці, саставам кампанентаў, якія вызначаюць яе змест, і механізмамі, што надаюць здольнасць моўным адзінкам яе выражаць.*

Такім чынам, мэтай дадзенага артыкула з'яўляецца вызначэнне механізмаў з'яўлення і функцыянавання негатыўнай эмацыянальнай ацэнкі ў некаторых экспрэсіўных лексічных адзінках рускай і беларускай моў. Дасягненне пастаўленай мэты прадугледжвае вырашэнне наступных задач:

- 1) удакладніць прыроду экспрэсіўнасці і асноўныя характарыстыкі экспрэсіўнага слова;
- 2) вызначыць і ахарактарызаваць сродкі рэалізацыі эмацыянальнай ацэнкі ў семантыцы экспрэсіўнага слова;
- 3) абгрунтаваць працэс семантычнага развіцця, знікнення і з'яўлення новых экспрэсіўна-ацэначных лексем;
- 4) вызначыць на некаторых прыкладах агульнае і нацыянальна-асаблівае ў спосабах выражэння ацэначных значэнняў у вывучаемых мовах.

Матэрыял і метады. Намі выкарыстоўваюцца наступныя метады даследавання:

апісальны, супастаўляльны, метада кампанентнага аналізу, метада этымалагічнага аналізу.

Матэрыялам даследавання з'яўляюцца лексемы беларускай і рускай моў, абраныя метадам суцэльнай выбаркі з тлумачальных слоўнікаў літаратурнай мовы (ТСБЛМ, ТСБМ, БТСРЯ, СРЯ) па фармальным крытэры: па наяўнасці негатыўнай ацэначнай паметы, якая суправаджае слова. Колькасць адзінак падобнага роду складае 793 для беларускай і 888 для рускай моў.

Вынікі і іх абмеркаванне. На сучасным этапе развіцця лінгвістычнай навукі экспрэсіўнасць уваходзіць у кола інтарэсаў стылістыкі (функцыянальнай і апісальнай), семантыкі і прагматыкі. Такім чынам, у залежнасці ад поглядаў лінгвіста і аналізуемага матэрыяла, экспрэсіўнасць вызначаюць як альбо семантычную, альбо стылістычную, альбо семантыка-стылістычную, альбо сінтаксічную, альбо функцыянальную, альбо прагматычную, альбо камунікатыўную катэгорыю. Паводле заўвагі Н.А. Лук'янавай, «усе розныя характарыстыкі катэгорыі экспрэсіўнасці не выключаюць, а дапаўняюць адна адну, базіруюцца на агульным фундаменце – экспрэсіўнай семантыцы моўных адзінак» [1]. Як далей пазначае аўтар, «семантычная [характарыстыка. – А.К., Т.Н.] з'яўляецца вядучай, асноўнай, а астатнія – другасныя ад яе і знаходзяцца да яе ў адносінах дадатковасці» [1].

Другое пытанне, звязанае з кампанентамі, якія менавіта складаюць змест экспрэсіўнасці, вырашаецца наступным чынам. Часцей за ўсё вызначаюць наступныя кампаненты: інтэнсіўнасць, вобразнасць, эмацыянальная ацэнка, стылістычная маркіраванасць. Падрабязны агляд розных канцэпцый і поглядаў на гэту праблему падае В.А. Маслава ў агульных заўвагах па тэорыі экспрэсіўнасці [2]. Але відавочным з'яўляецца той факт, што амаль усе лінгвісты ўключаюць эмацыянальную ацэнку ў змест экспрэсіўнасці.

Такім чынам, адной з адметных рыс экспрэсіўнага слова з'яўляецца наяўнасць у структуры яго семантыкі эмацыянальна-ацэначнага кампанента. І хаця часам дастаткова цяжка правесці мяжу паміж эмацыянальнасцю і ацэначнасцю, гэты кампанент не з'яўляюцца непадзельным утварэннем. Як вядома, ацэнка неабавязкова суправаджаецца «эмацыянальнай афарбоўкай» [3]; яна можа быць і рацыянальнай, і эмацыянальнай.

Аснова рацыянальнай ацэнкі – «прынцып нормы як ідэальнага стану аб'екта ацэнкі», пар. рус. *глупые люди, работающие женщины, высокие мужчины* [3, с. 21–22]. У той самы час эмацыянальная ацэнка звязана са стэрэатыпам, а не з нормай. Маючы іншую падставу для свайго з'яўлення, эмацыянальная ацэнка быццам накладаецца на рацыянальную. Як пазначае В.М. Тэлія, «эматыўна афарбаваныя значэнні маюць сваю адметную прымету – яны ўсе прайшлі праз другасную намінацыю, здабыўшы ў гэтым працэсе ... матывацыю» [3, с. 22]. З гэтага можна зрабіць выснову, што словы, якія змяшчаюць у сваёй семантыцы эмацыянальна-ацэначны кампанент, – матываваныя словы. Аднак гэтая матываванасць можа быць рознай.

Сярод сродкаў рэалізацыі эмацыянальнай ацэнкі ў семантыцы слова вызначаюць: знешнюю форму слова (з'явы гукапераймання ці гукасімвалізму); унутраную форму слова; экспрэсіўныя афіксы, матываванасць у словаўтваральных дэрыватах; семантычную вытворнасць у семантычных дэрыватах [1, с. 12].

З'яўленне ацэнкі ў структуры вытворнай лексемы – працэс больш-менш відавочны. Часцей за ўсё ацэначны кампанент альбо змяшчаецца ў семантыцы матывавальнага слова (пар. *басяк*), альбо ўводзіцца словаўтваральным фармантам (пар. *пісака*). Больш складанымі падаюцца механізмы ўзнікнення падобнага кампанента ў словах, якія з пункту гледжання сучаснай мовы з'яўляюцца невытворнымі, альбо ў тых выпадках, калі матывавальная аснова дэтымалагізавалася.

Сапраўднай стыхіяй існавання эмацыянальна-ацэначных слоў з'яўляецца звычайнае паўсядзённае маўленне. У слоўніках стылістычныя паметы вельмі часта суправаджаюць уласна ацэначныя, гл., напрыклад, паметы пры вытворных і невытворных словах бел. *лайдак – разм., неадабр.* (ТСБЛМ, 311), *падбрэхваць – перан., разм., пагард.* (ТСБЛМ, 409) альбо рус. *выхвалить – разг., неадабр.* (БТСРЯ, 187), *дебил – разг. бранно* (БТСРЯ, 244) і інш. Таму, як падаецца, у некаторых выпадках эмацыянальна-ацэначная афарбоўка ўзнікае нахштальт іскры паміж палярнымі элементамі. Значэнне з такім кампанентам развіваюць словы высокага стылю, перадусім царкоўна-славянскія альбо словы сакральнага стылю, трапляючы ў размоўную плынь, параўнайце, напрыклад, памету да слова *анафема – церк., в просторечии употребляется как бранное слово* (БАС I, 134). Такім жа чынам гэтае слова функцыянуе ў беларускай мове.

Нешта падобнае назіраецца ў выпадку іншамоўнай лексікі: адзінка чужой моўнай сістэмы мае ўсе мажлівасці набыць эмацыянальна-ацэначны кампанент семантыкі. У мове могуць назірацца два слаі падобных слоў: частка з іх трапляе з дыялектаў, як, напрыклад, беларускія балтызмы *бамбіза* (ТСБМ, 337) ці рускія цюркізмы *кавардак* [4], *каюк* [4, с. 238]. З другога боку, вытокамі ацэначных сродкаў выступае кніжная мова, пры гэтым запазычанае слова ўспрымаецца як больш эмацыянальнае, пар. *данос – кляуза*. Як адзначаў В.У. Вінаградаў, «экспрэсіўныя фактары, цяга да эмацыянальна-афарбаваных слоў, імкненне выкарыстоўваць чужыя гукавыя спалучэнні, падчас какафемістычных – для выражэння розных пачуццяў і ацэнак – часта накіроўваюць увагу на іншамоўныя словы і выражэнні» [5].

У гэтым выпадку таксама ўключаецца механізм асэнсавання формы слова як «нязвыклай» камбінацыі гукаў» [6], які таксама дадае слову дадатковыя мажлівасці ў прыдбанні эмацыянальна-ацэначнага кампанента. Гэты механізм можа існаваць у чыс-

тым выглядзе, не падмацаваны на семантычным узроўні. Экспрэсіўны кампанент, які паўстае ў такі спосаб, можна ўгледзець у словах *фіфа*, *фрѣ* і інш. Запазычаная лексіка хуткімі крокамі набліжаецца да падобных гукасімвалічных утварэнняў, паколькі мы ўжо не ведаем, што слова *мымра* звязваецца з пермяцкім *мыныра* ‘пануры’ [7], мала хто з носьбітаў рускай мовы можа растлумачыць паходжанне слова *шантрапа* альбо *каналья*, а этымалогія лексемы *фанаберія* незразумелая нават навукоўцам. Дзэтымалагізацыя прыводзіць да таго, што запазычанае слова ў мове-рэцыпіенце пачынае ўжывацца зусім у іншым значэнні. Вось адзін прыклад – беларуская лексема *лярва*. На інтэрнэт-форуме TUT.VU можна сустрэць наступны дыялог¹:

– *А хто ведае як па-расейску будзе «лярва»? ... Ужо ж падзякую!...*

– *Лярва, шлэндра, шлюха – адное й тое ж. Можцаце прыдумаць некалькі сінонімаў да апошняга ў рускай мове.*

– *Дзякую! Але я раней лічыў што «лярва» па-руску гэта «лічінка» (гэта ж сколькі нявінных істот я паўкрыўдзіў?!.. ёмаё!*

Дарэчы, дапытлівы інтэрнаўт не зусім не меў рацыі, ужываючы згаданае слова ў значэнні ‘лічінка’, паколькі менавіта такі сэнс яно мае ў польскай мове, а ў лаціне – зыходнай мове – значыць ‘злы дух, здань, шкілет, маска, морда’ [8].

Увогуле эмацыянальна-ацэначным словам, як і іншым лексемам, уласцівы працэс пазбаўлення ўнутранай формы. Гэта датычыцца не толькі згаданых вышэй запазычаных слоў, але і ўласных, такіх, як, напрыклад, бел. *боўдзіла*, *сволач*, *падла* і інш. Менавіта сярод такіх сродкаў выражэння эмоцый вярбуюцца інвектывы, лексемы, адарваныя ад якасцей названай асобы, якія «ўжываюцца толькі з мэтай прынізіць, зняважыць таго, каму адрасаваная, і адлюстроўвае эмацыійны стан моўцы» [8, с. 43]. Такім чынам, пазбаўленне ўнутранай формы стварае падставы дэсемантызацыі лексемы і ўжыванне яе толькі з эмацыянальна-ацэначным кампанентам. Гэта можа быць яшчэ адным аргументам на карысць таго, што, хаця эмацыянальна-ацэначны кампанент паўстае на падставе лексічнага значэння, але не з’яўляецца яго інтэгральнаю часткай і можа існаваць пасля знікнення лексічнага значэння, самастойна фарміруючы план зместу слова.

І, наадварот, у гісторыі слоў назіраюцца цікавыя выпадкі з’яўлення экспрэсіўнага кампанента дзякуючы народнай этымалогіі. Так, лексема *похерить* / *пахерыць* вельмі часта ўспрымаецца носьбітамі рускай і беларускай моў не толькі як экспрэсіўнае ўтварэнне, але і як інвектыў, дзякуючы другаснаму асэнсаванню яе ўнутранай формы. Вось піша адзін з карыстальнікаў расійскага Інтэрнэта²: *Несколько оторопел, потому что словом похерить хоть сам и не пользуюсь, но часто встречаю и привык видеть у него нецензурный корень*. А гэта інтэрнэт-дыялог у беларускай версіі³. Адзін з яго ўдзельнікаў заўважае, крытыкуючы запрапанаваны ў выданні пераклад: *Пахерылі? Гэта піша Магістр у лісце да кіраўніцтва Ордэна? У нямецкім тэксце aufträumen – абсалютна бяскрыўднае ‘скасавалі лозунгі’. Напэўна, гэта незразумелая мне гульня перакладчыцкіх перлаў? Ці гарэзліваець Майстра Перакладу? У вашых асобніках таксама пахерылі. Яму адказваюць: *Бяскрыўднае, нейтральнае некалі слоўка**

¹ <http://forums.tut.by/showflat.php?Board=socleader&Number=7817068&Main=2171543>

² <http://livehh.ru/zamulla/tags/literatura>

³ http://community.livejournal.com/by_pieraklad/38865.html

цяпер мае, вядома, іншую канатацыю, але, думаю, у выпадку гэтага твора *пахерыць* – цалкам дапушчальны выраз. Гэта сапраўды так, выраз, як вядома, паходзіць ад назвы літары *X* у царкоўнаславянскім алфавіце, знака, якім перакрэсліваецца непатрэбны тэкст.

Нягледзячы на рэпрэзентаваныя вышэй аднолькавыя працэсы, якія фарміруюць выражэнне экспрэсіўнай эмацыянальнай ацэнкі ў беларускай і рускай мовах, паміж мовамі ў гэтай галіне можна знайсці пэўныя адрозненні. Безумоўна, кожная мова мае свае, уласцівыя толькі ёй, ацэначныя сродкі, такія, напрыклад, як *цётухна* з характэрным менавіта для беларускай мовы памяншальна-ласкавым суфіксам, бел. *даўбня* ‘пра тупога, някемлівага чалавека’ альбо *лярва* ‘жанчына непрыстойных паводзін’ і інш., а ў рускай, напрыклад, *дохляк*, *лахудра*, *наушник*. У гэтых выпадках адрозненні ахопліваюць усе структуры слова, пачынаючы ад плана выражэння. Але існуюць і больш тонкія адрозненні.

Так, у беларускай мове лексема *асэсар* набывае значэнне з адценнем іроніі, якога няма ў адпаведнага рускага слова – ‘важны, уплывовы чалавек’, параўнайце наступны фрагмент: *Першы раз як ён на Каляды прыехаў з гораду да пана, дык яго бацькі зараз жа прыляцелі на панскі двор і доўга адстойвалі ў кухні, пакуль сыноч з’явіўся к ім. Шчасцю іх канца не было, як угледзелі яго ў чорных суконных вопратках з бліскучымі гузікамі, – якраз асэсар!* (З. Бядуля). Падобную экспрэсіўную метафару менавіта ў беларускай мове можна растлумачыць тым, што тут, на перыферыі Імперыі, у адрозненне ад цэнтра, нават да аднаго з ніжэйшых чыноў ставіліся з большай павагай, што лёгка стварала мажлівасць іроніі.

Аднак у іншых выпадках складана знайсці прычыны адрозненняў. Беларуская лексема *баль* набывае, у адрозненне ад адпаведнага рускага слова, значэнне ‘нястрыманы разгул чаго-н.’ (ТСБЛМ, 80). Цяжка растлумачыць, чаму так адбываецца. Адзначалася, што ў рускай мове «са словам *ішак*, напрыклад, асацыіруецца ўяўленне пра гатоўнасць пакорліва працаваць..., а са словам *асёл* – яго дакладным сінонімам у галоўным значэнні – уяўленне пра упартасць і тупасць» [9]. У беларускай мове па дадзеных тлумачальнага слоўніка абодва словы могуць азначаць упартага неразумнага чалавека (ТСБМ, 365, 279).

Канешне, у падобных выпадках заўсёды трэба рабіць папраўку на чалавечы фактар, на тое, што значэнні падаюцца праз прызму свядомасці лексікографа. Так, ужо ў навейшым «Тлумачальным слоўніку сучаснай беларускай літаратурнай мовы» лексемы *асёл* і *ішак* раздзяляюцца па ацэначным значэнні так, як у рускай мове (ТСБЛМ, 69, 260). Вось яшчэ прыклад: слоўнік падае лексему *басурман* (ТСБМ, 348) з паметай *лаянк*. у значэнні ‘пра несумленнага чалавека’. Але шматлікія прыклады выказваюцца на карысць больш мяккай экспрэсіўнай ацэнкі, параўнайце з наступным прыкладам пра свавольнага, жвавага хлопчыка: *Што ты тут скажаш Міколку? Нічога. І, выязджаючы ў чарговую паездку на пуць, бацька толькі прасіў усіх знаёмых счэпчыкаў і стрэлачнікаў на станцыі:*

- *Вы, браткі, пільнуйце хаця, каб не трапіў мой басурман на рэйкі!*
- *Дзе ты яго ўпільнуеш, блыху? (М. Лынькоў).*

Неабходна таксама браць пад увагу той факт, што, як і іншыя словы, эмацыянальна-ацэначная лексема з цягам часу можа змяніць значэнне. Часта гэта

праяўляецца ў павышэнні ці, наадварот, аслабленні напружанасці ацэнкі. Так, напрыклад, слова *абармот* у беларускай мове яшчэ з сярэдзіны XX стагоддзя выкарыстоўвалася для вельмі жорсткай характарыстыкі, параўнайце: *Бандыцкаму фюрэру, крываваму людаеду, сусветнаму абармоту і прахвосту, дурному Адольфу Гітлеру – пішуць беларускія партызаны з атрада Бацькі Міная* (К. Чорны, А. Астрэйка). Аднак пазней ацэнка змягчаецца, і гэтакія слова мы знаходзім у вершыку Р. Барадуліна:

*І крот,
Вядомы абармот,
Знайшоў
Нарэшце вочы.
Ці пазяхае бегемот? –
Дазнацца дужа хоча.*

Не такая вялікая адлегласць раздзяляе гэтыя два словаўжыванні, але змяненні відавочныя. Таксама, безумоўна ацэначнае, рускае слова *проходимец*, якому ўжо ў слоўніку пад рэд. Д.М. Ушакова (1938 г.) даецца тлумачэнне ‘чалавек, здольны да ўсялякіх несумленых учынкаў’ (ТСРЯ III, 1039), у слоўніку У. Даля ў рэдакцыі І. Бадуэна дэ Куртэнэ (1903–1909) прыводзіцца ў наступным артыкуле: «*Проходец* м. црк. скиталец, бродзяга, проходим, проходимец, проходимка в значении: странник, путник, особ. идущий на поклонение, паломник» (10 III, 1372), што сведчыць пра яго нейтральную афарбоўку [10].

Увогуле працэс семантычнага развіцця, знікнення і з’яўлення новых экспрэсіўна-ацэначных лексем у мове жывы і, быць можа, больш актыўны ў параўнанні з іншымі пластамі лексікі. Гэта тлумачыцца тым, што, хаця звычайна чалавек у працэсе камунікацыі абмежаваны этычнымі і эстэтычнымі нормамаі, даволі часта сітуацыя зносін падштурхоўвае яго да ўжывання вялікай колькасці названых адзінак, іх канцэнтрацыі на невялікім адрэзку маўлення, як, напрыклад, у наступным фрагменце: *Ах, ёлупень! Ах, бесталач, асталоп, паўдур’е, медны лоб, ёлуп хвашчоўскі! Ты правільна, бо змяя віецца і вінтавая лесвіца віецца, вырашыў навіваць пергаментную стужку на нейкі прадмет. І не стукнула ў мякінную тваю галаву, чаму «дымам»? (У. Караткевіч). Ужо тут знаходзім слова *паўдур’е*, якое не фіксуецца слоўнікамі беларускай мовы. А выказванні, для якіх эмацыянальна-ацэначная функцыя з’яўляецца асноўнай, будуць змяшчаць і большую колькасць не фіксаваных слоўнікам слоў, параўнайце фрагмент з ужо цытаванага «Лісту беларускіх партызанаў да Гітлера» (К. Чорны, А. Астрэйка): *Берлінская ты свіння, цірольскі шчанюк, смярдзючы разнік, нямецкі асёл, абдрыпаны свінюк, і будзе табе скоро каюк, пляскатая тупіца, трыбухатая падла, пісклявы ты брахун і вялікі ты дурань. Бо каб ты хоць крыху быў разумнейшы, дык ты мог бы падумаць, што не табе зачэпацца з намі. Не такіх у нас бачылі і галаву ім мылілі. А ты думаў, што ў нас не знойдзецца сілы, каб расквасіць тваю віславухую даўбежку? Хіба дрэнна табе пад Масквой нашы растаўклі нюхаўку?* Усіх падкрэсленых назоўнікаў у слоўніках беларускай літаратурнай мовы няма.*

Заклучэнне. У выніку зазначым, што лексіка, з дапамогай якой мовазнаўцы здольныя выказаць негатыўную эмацыянальную ацэнку, знаходзіцца ў працэсе сталага змянення. Гэта адбываецца з прычыны актуалізацыі адных сем і страты другіх

у семантыцы эмацыянальна-ацэчнага слова. Прычынамі вар'іравання сем, якія ствараюць вышэйадзначаны кампанент, з'яўляюцца працэсы пазбаўлення ўнутранай формы слова; рэфлексіі над уласным маўленнем, калі асобныя спалучэнні гукаў прадстаюць як нязвыклыя; а таксама ў выніку народнай этымалогіі, дзякуючы другаснаму асэнсаванню ўнутранай формы слова. Прычынай з'яўлення эмацыянальна-ацэчнага кампанента ў семантыцы слова могуць стаць факты запазычання слоў, пераходу слоў высокага стылю, а таксама дыялектызмаў у моўную плынь.

Усё гэта сведчыць пра тое, што актыўны і цікавы для даследчыка працэс з'яўлення і функцыянавання ў мове эмацыянальна-ацэчных лексем патрабуе пастаяннага маніторынгу і лінгвістычнага даследавання.

Л і т а р а т у р а

1. Языковые категории в лексикологии и синтаксисе / отв. ред. Н.А. Лукьянова. – Новосибирск: Изд-во Новосиб. ун-та, 1991. – С. 7.
2. Маслова, В.А. Лингвистический анализ экспрессивности художественного текста / В.А. Маслова. – Минск: Выш. шк., 1997. – С. 12–19.
3. Человеческий фактор в языке. Языковые механизмы экспрессивности / В.Н. Телия [и др.]; Ин-т языкознания; под общ. ред. В.Н. Телия. – М.: Наука, 1991. – С. 44.
4. Аникин, А.Е. Этимологический словарь русских диалектов Сибири: заимствования из урал., алт. и палеоазиат. яз. / А.Е. Аникин. – Новосибирск: Наука; Сиб. изд. фирма, 2000. – С. 230.
5. Виноградов, В.В. История слов: ок. 1500 слов и выражений и более 5000 слов, с ними связанных / В.В. Виноградов. – М.: Рос. акад. наук, Отд-ние лит. и яз., Науч. совет «Рус. яз.», Ин-т рус. яз. им. В.В. Виноградова, 1999. – С. 775.
6. Телия, В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В.Н. Телия. – М.: Наука, 1986. – С. 13.
7. Дворецкий, И.Х. Латинско-русский словарь: ок. 200 000 слов и словосочетаний / И.Х. Дворецкий. – 6-е изд., стереотип. – М.: Рус. яз., 2000. – С. 776.
8. Доўгаль, А. Сродкі выражэння эмоцый у сучаснай беларускай мове / А. Доўгаль. – Мінск: Тэхналогія, 2008. – С. 441.
9. Апресян, Ю.Д. Избранные труды: в 2 т. / Ю.Д. Апресян. – М.: Школа «Языки русской культуры». Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1995. – Т. 1: Лексическая семантика: Синонимические средства языка. – С. 67.
10. Даль, В.И. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. / В.И. Даль. – Репринт; воспроизведение изд. 1903–1909 гг., осущ. под ред. И.А. Бодуэна-де-Куртенэ. – М.: Прогресс; Универс, 1994.

Спіс прынятых скарачэнняў

- БАС – Словарь современного русского литературного языка: в 17 т. / редкол.: В.И. Чернышев (гл. ред.) [и др.]. – М.–Л.: Изд-во Академии наук, 1950–1965.
- БТСРЯ – Большой толковый словарь русского языка / Рос. акад. наук, Ин-т лингвист. исслед.; авт. и рук. проекта, сост., гл. ред. С.А. Кузнецов. – СПб.: АО «Норинт», 2003. – 1534 с.
- СРЯ – Словарь русского языка: в 4 т. / редкол.: А.П. Евгеньева (гл. ред.) [и др.]. – 3-е изд., стереотип. – М.: Русский язык, 1985.
- ТСБЛМ – Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / пад рэд. М.П. Судніка, М.Н. Крыўко. – Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2005. – 784 с.

ТСБМ – Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т. / пад агульн. рэд. К.К. Атраховіча. – Мінск: БелСЭ, 1977–1984.

ТСРЯ – Толковый словарь русского языка: в 4 т. / под ред. Д.Н. Ушакова. – М.: Государств. изд-во иностр. и национ. словарей, 1935–1940.

S U M M A R Y

The article is devoted to the expression of negative affective evaluation through lexical means. The examples of the lexemes in the article are taken from Russian and Belarusian classics and also from the up-to-day language of Internet users.

Поступило 31.12.2009